

Л.М. Рассуждай, Ю.З. Драчук, Н.І. Новікова*

Інститут економіки промисловості НАН України,

*Донецький юридичний інститут Луганського державного університету МВС України

НАПРЯМКИ ФІНАНСОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

© Рассуждай Л.М., Драчук Ю.З., Новікова Н.І., 2008

Розглянуто напрямки фінансового забезпечення інноваційної діяльності промислових підприємств на прикладі вугільної галузі та шляхи пошуку додаткових джерел і форм інвестування інвестиційно-інноваційних проектів з метою підвищення ефективності виробництва вугільної продукції через відтворення, оновлення, нарощування виробничого потенціалу вугледобувних і вуглепереробних підприємств за умов прозорих взаємовідносин між вугільними підприємствами і зарубіжними інвесторами.

Ключові слова: фінансове забезпечення, інновації, інвестиції, вугільна галузь, інвестор.

The article considers the ways of financing the innovation activity of industrial enterprises on the example of the coal industry and search for additional sources and forms of investments to investment-innovative project in order to raise the efficiency of coal production thorough reproduction, modernization and growth of production potential of mining and coal-processing enterprises due to open interrelations between coal enterprises and foreign investors.

Key words: financing, innovations, coal industry, investor.

Постановка проблеми

Інноваційний розвиток базових галузей промисловості має підвищити науково-технічний рівень виробництва, допомогти у досягненні ефективного використання усіх видів ресурсів при впровадженні нової техніки, технологічних процесів та інших інновацій. Ефективність цього напрямку багато в чому залежить від фінансового забезпечення інновацій. Прикладом розгляду поставленої проблеми є вугільні підприємства, які не мають достатніх коштів для інноваційного розвитку, при цьому важливим стає питання щодо використання усіх можливих джерел фінансування на фоні загального дефіциту фінансових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Проблеми фінансового забезпечення інноваційної моделі розвитку вугільної галузі широко дискутуються в наукових колах впродовж останніх років. Цим напрямкам наукових досліджень присвячено низку робіт відомих науковців, зокрема А.Р. Гальчинського, В.М. Гейця, О.М. Алімова, О.І. Амоші [4], А.І. Акмаєва, Г.Г. Пивняка, В.І. Саллі, А.І. Кабанова [2], Л.Л. Стариченка, А.П. Дуни [5] й ін. Праці цих учених є науковим підґрунтям для розроблення інноваційного шляху розвитку галузі, де визначаються основні інноваційні пріоритети й напрямки удосконалення фінансового забезпечення нарощування науково-технічного й інноваційного потенціалів. Водночас, чекає на своє рішення питання розробки заходів поживлення інвестиційно-інноваційного розвитку галузі, пошуку додаткових джерел фінансування, оцінки ефективності державної підтримки.

Постановка цілей

Дослідження прикладних основ інноваційного розвитку вугільної галузі та форм інвестування інвестиційно-інноваційних проектів зумовлює постановку таких цілей:

- обґрунтувати методичні засади щодо пошуку додаткових джерел фінансування інноваційної діяльності у вугільній галузі;

- запропонувати схему організації фінансування інвестиційно-інноваційних проектів вугледобувних підприємств;
- окреслити використання сучасних фінансових інструментів для поліпшення фінансового стану підприємств галузі.

Виклад основного матеріалу

Вагому роль у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни відіграє інноваційно-інвестиційна діяльність, постійне вкладення коштів в економіку, у створення і модернізацію основних фондів усіх галузей господарства, їх технічне переозброєння, створення нової техніки і впровадження новітніх технологій. Незважаючи на деяке пожвавлення інвестиційного процесу в Україні, позитивні тенденції в інвестиційній сфері ще не набули сталого характеру. Особливо це стосується вугільної галузі, в якій інвестиційні ресурси залишаються на низькому рівні через несприятливий інвестиційний клімат, недосконалу законодавчу базу та обмежену розвиненість всієї фінансово-кредитної системи.

Недосконалість фондового ринку й окремі негативні тенденції в економіці стримують ефективний процес активізації інвестиційної діяльності в інноваційну сферу. З іншого боку, низький рівень життя населення й слабкий фінансовий стан суб'єктів господарювання звужують можливості банківських установ щодо мобілізації вільних коштів як потенційного інвестиційного ресурсу. Зазначені тенденції підсилюються відсутністю повноцінної нормативно-правової бази, яка б комплексно регулювала питання, пов'язані з формуванням інвестиційного ринку загалом й інвестиційною діяльністю. Посилення деструктивного впливу невідповідності між інвестиційним попитом та інвестиційною пропозицією в реальному й фінансовому секторах національної економіки на інвестиційні можливості суб'єктів господарювання, а також наявність певних умов та недоліків, які сприяють здійсненню корисливих злочинів, обумовило необхідність проведення подальших досліджень, спрямованих на обґрунтування шляхів залучення інвестицій на інноваційний розвиток вугледобувних підприємств.

За скороченням обсягів бюджетного фінансування економіки України роль реальних та фінансових інвестицій у забезпеченні глибоких інноваційних перетворень вугільної галузі неухильно зростатиме, а сама банківсько-кредитна система має бути готова до здійснення масштабних інвестицій, зокрема безпосередньо у виробництво. Серед існуючих численних проблем в галузі, які необхідно вирішувати на рівні держави, є необхідність розроблення, за низької інвестиційної привабливості вугільних підприємств, інноваційної моделі її модернізації та розвитку [1, 2]. Інноваційна діяльність промислових підприємств у сучасних умовах пов'язана з пошуком джерел та форм інвестування, а також забезпечення балансу між інвестиційними витратами і фінансовими можливостями.

Інноваційна діяльність у вугільній галузі має бути орієнтованою на формування економічних умов для розвитку вугледобувних підприємств; створення конкурентного вугільного ринку, покращання їх фінансового стану, докорінну зміну технічного рівня вугільного виробництва, оснащення підприємств технікою нового покоління з використанням новітніх технологій, спрямованих на виробництво високоякісної вугільної продукції, на використання в межах існуючих енерго-технологічних і вугільно-металургійних комплексів, а також і можливого експорту.

Недостатні обсяги інноваційних інвестицій привели до значного фізичного зносу гірничого обладнання, підвищенню додаткового споживання електроенергії, продовження терміну експлуатації діючого обладнання, яке вичерпало свій ресурс. Тому потребують обґрунтування напрямки інноваційної діяльності на кожному підприємстві, а на рівні держави – розроблення інноваційної політики та інноваційної стратегії й створення науково-технічних передумов для комплексного техніко-технологічного оновлення вугільного виробництва.

В умовах збитковості вугільної галузі та дефіциту внутрішніх ресурсів інвестування інноваційного розвитку здійснюється пошук додаткових фінансових ресурсів. Актуальність цієї

проблеми загострюється у зв'язку зі вступом України до СОТ. Сьогодні низька ефективність інноваційних інвестицій пов'язана з високою вартістю гірничошахтного обладнання, його неефективним використанням, а також з тим, що технічне оновлення проходить не комплексно, в основному на очисних і підготовчих процесах і лише, як окремі заходи, на інших виробничих процесах.

Для здійснення ефективної інноваційної діяльності в галузі потрібно на рівні держави розробити концепцію фінансування інноваційного розвитку вугледобувних підприємств з використанням зарубіжних кредитних ресурсів і лізингової схеми поставок обладнання.

Основною метою інвестиційно-інноваційних проектів, програм у вугільній промисловості є підвищення ефективності виробництва через відтворення, оновлення, нарощування виробничого потенціалу вугледобувних та вуглепереробних підприємств. Найвірогіднішими зарубіжними інвесторами вугледобувних підприємств можуть вважатися великі компанії, що використовують вугільні ресурси для виробництва коксу і металу, а також компанії з генерації електроенергії. Тоді для побудови прозорих взаємовідносин між вугільними підприємствами і зарубіжними інвесторами кошти від них мають залучатися в конкретні інвестиційно-інноваційні проекти, тобто має бути використано принцип адресності капіталовкладень.

Залучені іноземні інвестиційні ресурси можуть використовуватися як додаткове джерело фінансування інноваційно-інвестиційних проектів разом з власними ресурсами підприємства (прибутком, амортизаційними відрахуваннями тощо) та відповідними коштами цільової підтримки підприємства.

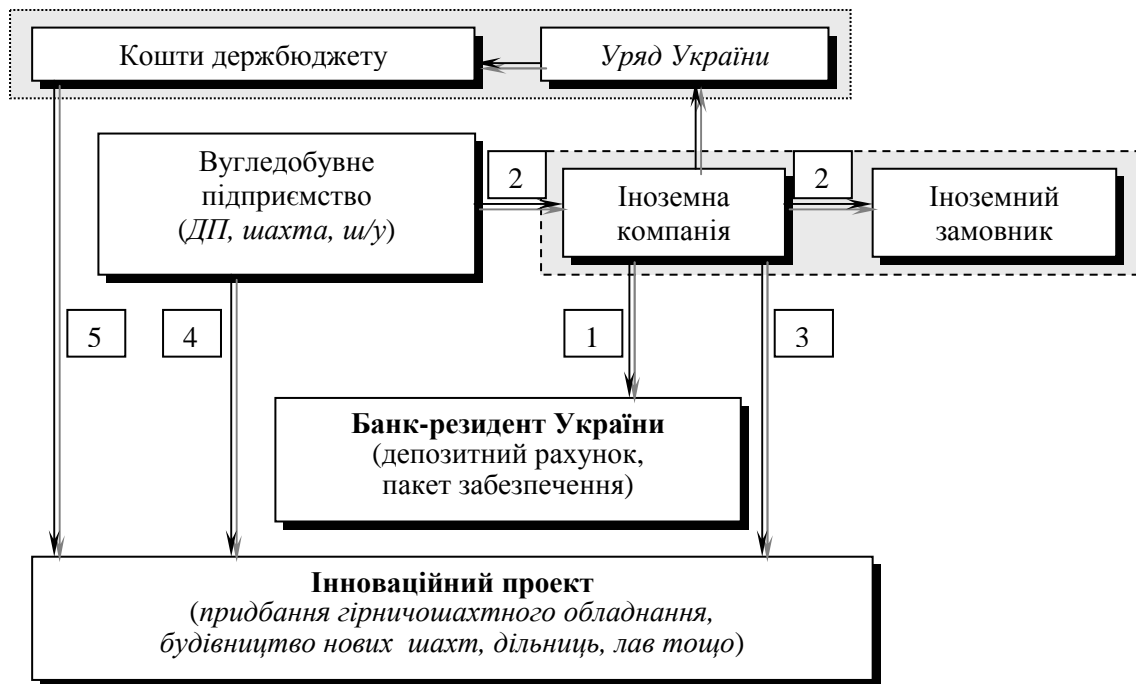
Серед існуючих способів залучення коштів найуніверсальнішими є отримання кредитів. Але через збитковість більшості вуглевидобувних підприємств, значні масштаби і великі терміни реалізації проектів, а також високі процентні ставки цей інвестиційний ресурс як джерело фінансування інвестиційних проектів зараз є недосяжним. Тому одним з перспективних джерел фінансування інноваційної діяльності на підприємствах вугільної галузі можуть бути кошти іноземних інвесторів. Їх використання має ряд переваг порівняно з позиковим капіталом, оскільки вивезення прибутків і готової вугільної продукції є набагато меншою небезпекою для підприємства, ніж віддача кредитів з відсотками. Але на рівні держави потрібні гарантії за користування іноземних кредитних ліній для вуглевидобувних підприємств, які полегшують вихід на ринок капіталу.

Для вуглевидобувних підприємств це буде також однією з форм субсидування. При цьому обсяг субсидії можна оцінити із зниження витрат на виробництво вугільної продукції та розміру відсотків за банківський кредит. У випадку неповернення кредиту обсяг субсидії дорівнюватиме сумі бюджетних витрат з його погашення й обслуговування.

Досвід Польщі, Росії із залучення іноземного капіталу дав змогу вугільному бізнесу вирішувати важливі проблеми. За рахунок іноземних інвестицій можна не лише приватизувати, здійснювати розширене відтворення потужностей шахтного фонду на основі модернізації розвитку діючих підприємств, але і будувати нові шахти. Так, у Львівській області будуватиметься нова шахта «Любельська» за рахунок іноземних інвесторів, яка буде найсучаснішою і високоприбутковою. За проектом вона буде видобувати понад 5 млн. тонн вугілля за рік.

Авторами запропонована схема організації фінансування інноваційно-інвестиційних проектів вуглевидобувних підприємств за рахунок іноземних інвесторів (рисунок). Але для реалізації цих проектів потрібно гармонізувати документацію на будівництво шахт до міжнародних стандартів, розробити методику складання конкурентоспроможного бізнес-плану та зробити для інвесторів прозору й зрозумілу організаційну структуру надходження коштів.

Монопольний стан виробників гірничошахтного обладнання дає їм змогу диктувати не вигідні умови з придбання цього обладнання вугледобувними підприємствами: висока ціна, повна передоплата, гарантійне обслуговування та інші питання щодо забезпечення технікою. Водночас високі кредитні ставки вітчизняних банків обмежують можливості і не стимулюють вугледобувні підприємства щодо використання кредитних ресурсів для придбання гірничошахтної техніки.

1	Кошти
2	Експорт продукції, прибутку
3	Проектне фінансування інвестицій
4	Бізнес-план інноваційного проекту
5	План забезпечення

Схема організації фінансування інноваційних проектів вугледобувних підприємств за рахунок іноземних інвестицій

Вважаємо, що вирішити цю проблему можна з використанням сучасних фінансових інструментів, зокрема відноситься лізингу [3]. За договором лізингу лізингодавець зобов'язується придбати у власність устаткування у продавця (виробника, постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов передачі його у користування лізингоодержувача на визначений термін за встановлену плату (лізингові платежі). На відміну від банківських кредитів лізинг – гнучкіший у застосуванні, менш нормативно обмежений. За певних умов за допомогою лізингу підприємство може навіть поліпшити свій фінансовий стан, якщо виставить на продаж належне йому устаткування лізинговій компанії, а потім на підставі зворотного лізингу знов одержати його в експлуатацію.

Для цього насамперед має бути створена спеціальна лізингова компанія, яка представлятиме інтереси вітчизняних вугледобувних підприємств і виробників гірничої техніки (вітчизняних або зарубіжних), здійснюватиме торгово-фінансові операції, пов'язані з постачанням техніки і операціями фінансового лізингу. Такій компанії належить здійснювати позику коштів у вітчизняних або зарубіжних банках та оплату виробникам гірничошахтного устаткування.

При створенні лізингової вугільної компанії бажано вивчити зарубіжний досвід (модель фінансової схеми експорту гірничошахтного обладнання виробниками Німеччини), а також вітчизняний (наприклад, компанії “Украгролізинг”), діяльність якої показує необхідність створення нормальних ринкових умов, однакових для усіх компаній (в питаннях підтримки, субсидії, поставки якісної техніки та ін.). При цьому потребують узгодження законодавчих актів з лізинговою

діяльністю, які б враховували особливості вугільної галузі в питаннях страхування, методики розрахунку лізингових операцій, амортизаційної політики, оподаткування та ін.

Можливість постачання гірничої техніки на умовах лізингу дасть змогу поновити очисні та підготовчі вибої, сприятиме відтворенню фронту гірничих робіт і зниженню витрат видобутку вугілля.

Попередні обґрунтування впровадження лізингу показують, що тільки по вугільній галузі Донецької області – економічний ефект становитиме 200–250 млн. грн. за рік [4, 5].

Висновки

Вугільна галузь залишається національним пріоритетом в економіці країни. Держава постійно підтримує вуглевидобувні підприємства за рахунок бюджетних коштів. У вугільній промисловості України один із сучасних фінансових інструментів, до яких належить лізинг, поки що не одержав широкого застосування через низьку платоспроможність вугледобувних підприємств та високі банківські відсотки за кредит. Але його доцільність безперечна, оскільки його поступове застосування, як ринкового методу інвестування вугільного виробництва, надасть змогу вирішити ряд проблем як економічних, так технічних і соціальних.

Перспективи подальших досліджень

Обґрунтовані методичні засади та запропонована схема організації фінансування інноваційно-інвестиційних проектів вугледобувних підприємств будуть використані в подальших дослідженнях за проблемою і насамперед в розгляді питань, що стосуються інноваційної мотивації ринкових економічних суб'єктів і дії цього механізму в економічних умовах України та належать до важливого механізму державного регулювання інноваційного розвитку у вугільній галузі. Мотиваційний механізм розповсюдження нововведень для умов України має певну специфіку, що визначається дією як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників. Більшість суб'єктів вітчизняної економіки не зацікавлені вкладати гроші в нововведення, а спрямовують свої загалом обмежені інвестиційні ресурси на підтримку старої технологічної бази.

Щодо механізму активізації впровадження інновацій у вугільній галузі треба зазначити, що за проведеним аналізом планування та організації інноваційної діяльності на вугільних підприємствах переважна більшість промислових підприємств не планують та не виявляють інтересу до фінансування інновацій, які не можуть дати гарантованої і швидкої віддачі. Фінансуються лише ті інноваційні заходи, що стосуються впровадження апробованих вітчизняних або зарубіжних зразків нової техніки та технологій.

1. Рассуждай Л.М. Принципи розробки системи стратегічного планування розвитку вугільної промисловості України // Економіка промисловості. – 2007. – №4(39). – С. 33–47. 2. Методология оценки эффективности инноваций в угольном производстве / А.И. Амоша, А.И. Кабанов, В.Е. Нейенбург, Ю.З. Драчук: Монография / НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти. – Донецк, 2005. – 250 с. 3. Редькін О.С., Добровольський О.І. Банківський кредит чи лізинг: порівняння джерел оновлення основних фондів // Економіка промисловості. – 2007. – №4(39). – С. 127–135. 4. Амоша А.И., Логвиненко В.И., Гринев В.Г. Комплексное освоение угольных месторождений Донецкой области: Монография // НАН Украины. Ин-т экономики. 5. Дуна А.П. Фінансове забезпечення науково-технічної та інноваційної діяльності // Фінанси України. – 2007. – №11. – С. 40–46.